

A sztálini hordák rabszolgaszedő razziái a magyarok és a németek körében

Reflexiók szomorú évfordulóinkra

Mára sikerült elegendő levéltári anyagot összegyűjteni ahhoz, hogy ha nem is tudjuk minden részletében feltárni, de legalább meggyőzően alátámaszthatjuk a Kárpát-medencei magyar és német polgári lakossággal szemben 1944 őszén és 1945 elején elkövetett törvénytelen ségek tényét.

Történelmi és társadalmi aspektusból vizsgálva az egykor szigorúan titkosított hadijelentéseket, a szomorú évfordulók kapcsán kegyeletteljes főhajtással emlékezhetünk mártírjainkra, de tiszteleghetünk a lelkiileg megtört túlélők és mindazok előtt, akik szívükben és emlékezetükben megőrzik örök emléküket.

Ímmár 65 év telt el azóta, hogy 1944. november 13-án megjelent a Beregszászi Városparancsnokság 2. sz. hírhedt parancsa, amely elrendelte a 18 és 50 (sok esetben a 60) év közötti magyar és német férfiak behívását „háromnapos” helyreállítási munkára. Most már adatolva is tudjuk, hogy a kiagyalt halálmenetet csak minden harmadik elhurcolt élte túl.

A második népiptó dokumentumot is 65 évvel ezelőtt fogalmazták meg a Kreml kommunista inkvizitorai: Malinovszkij marsall, a II. Ukrán Front csapatparancsnoka az állambiztonsági bizottság 1944. december 16-án kelt 7161. sz. határozata alapján saját rendeletet adott ki, ahol ez áll: **„... 1944. december 25-től 1945. január 10-ig szovjetunióbeli munkára mozgósítsák és internálják a Magyarországon és Erdély területén élő 17–45 év közötti munkaképes német férfiakat és a 18–30 év közötti munkaképes német nőket...”**

E rendelet értelmében az I. Ukrán Front hadműveleti területéről 1945. március 20-ig több mint 40 ezer magyarországi németet vittek a Szovjetunióba, azon belül az ukránjai, belorusszjai, oroszországi, kazahsztáni, kaukázusi és más munkatáborokba. Az elhurcoltak többsége a Donyec-medence szénbányáiba került, ahol rabszolgamunkára kényszerítették őket. Rabtartóik a munkaerejüknek a végsőkig való kihasználása mellett teljes testi-lelki megtörésükre, emberi méltóságuk sárba tiprására törekedtek. Ellenük is a szovjet Gulag-módszereket vetették be, de míg a magyarországi, erdélyi, felvidéki és más országrészbeli magyar és német túlélőket hazaengedték, az időközben szovjet állampolgárrá lett túlélők nem térhettek haza, hanem Szibériában, Kazahsztánban telepítették le őket kiegészítő büntető száműzésre (*szszilka*). Onnan nem költözhetek el, csak akkor, ha erre engedélyt kaptak, sokaknak pedig örökös száműzés lett a sorsuk. Ezeket kijelölt kényszerlakhelyen (*szszilnuposzelenyecként*) tartották nyilván, és meghatározott időközönként jelentkezniük kellett a helyi állambiztonsági szerveknél. Nagyon sok kárpátaljai magyar és

németet, diplomás értelmiségit, tisztviselőt, papot, kuláknak minősített földművest szerencsés hazatérésüket követően újból perbe fogtak, és a szovjet polgári BTK 58. paragrafusa alapján mint szovjetellenes elemet 10-15 évre ismét a GULAG javító-munkatáborába küldtek, ahol már a szovjet rabok sorsában osztoztak, s volt aki, soha többé nem térhetett haza.

Jogi aspektusból nézve, meg lehet-e bocsátani a sztálini gépezet irányítóinak ezt a népirtást? Elévülhetetlen és megbocsáthatatlan bűnt követtek el, amikor ártatlanok tízezreit hurcolták munkaszolgálatra; súlyos gondatlanságból elkövetett bűnnel vádolhatjuk fogvatartóikat, amiért embertelen körülményeket teremtve előidéztek, hogy a rabok túlnyomó többsége fertőzések, éhínség és a fagy áldozatává váljon.

A harmadik dokumentum is 65 évvel ezelőtt keletkezett. 1945. január 20-án Mocsalov állambiztonsági őrnagy, a IV. Ukrán Front háterszágparancsnoka mellett működő, a hadifoglyok és internáltak ügyeivel foglalkozó osztály vezetője a front lágrendszerében működő valamennyi gyűjtőtábor parancsnokának 00175. számmal szigorúan titkos utasítást küldött, amely a vizsgált téma szempontjából különös fontossággal bír. A dokumentumban többek között ez áll: **„Az 1945. január 17-i 00163. sz. utasításomat kiegészítem azzal a megjegyzéssel, hogy az újonnan érkező internáltakat nem a IV. Ukrán Front 0036. sz. határozata értelmében, hanem az NKVD 1945. január 11-i 0016. sz. parancsa értelmében kell kezelni.**

Mindazokat, akik az NKVD parancsára érkeztek, nem internáltaknak, hanem letartóztatottaknak kell tekinteni és a hadifoglyoktól elkülönítve kell nyilvántartani.

A hadifoglyokról szóló általános adatokba ne iktassák be a letartóztatottak adatait, hanem kezeljék azokat külön.

Abban az esetben, ha a letartóztatottak kérdőívek nélkül érkeznek, töltsék ki törzslapjukat az átvételi anyagok alapján.

Az önökhöz eljuttatott letartóztatottakhoz konvoj kíséretet biztosítunk; ezek megérkezéséig megengedem, hogy a letartóztatott személyeket külön menetszlopokba felsorakoztatva küldjék a közös szakaszokba és különítsék el őket az éjszakai pihenéskor.

A szakaszok úgy álljanak össze, hogy elől haladjon a hadifoglyok menetszlopa, mögöttük pedig a letartóztatottak menetszlopa.

***A letartóztatottakat, ha megbetegednek, a hadifoglyok számára megállapított rendben utalják kórházba.*”**

Az NKVD parancsa, amelyre Mocsalov állambiztonsági őrnagy is hivatkozott, csakúgy, mint az ő parancsa, alkalmat adott arra, hogy a IV. Ukrán Front katonai tanácsa 1944. november 18-i határozata alapján letartóztatottakat összevegyítsék az azt követő napokban letartóztatottakkal, és ily módon leplezzék azt a törvény-

telenséget, amit a front katonai parancsnoksága vitt véghez a kárpátaljai magyarok, németek internálása által. A „letartóztatások” elhúzódtak egészen 1948-ig, mivel a sztálini parancs által elrendelt akció célja egyértelműen a szovjetunióbeli „rabszolgamunkára” való toborzás volt.

Számos írásban, dokumentumban ma is fölmerül a kérdés: minek nevezzük őket? Lágereseknek? Internáltaknak? Deportáltaknak? Letartóztatottaknak? Elhurcoltaknak stb.? Definiálhatjuk helyzetüket úgy is, hogy a kollektív bűnösség alapján végzett rabszolgaszerző begyűjtés áldozatai voltak, akiket a hadifoglyoknál is alacsonyabb bánásmódban sem részesítettek.

A civil férfiak elhurcolását semmilyen nemzetközi jog vagy gyakorlat nem igazolja. A történetek a hadijog és etika semmibe vételét jelentették. Valamennyien a kommunista önkény útjában voltak, ezzel büntették a magyarságot a II. világháborús részvételért. A kommunista jellem és a humanista jellem közzé nem lehet egyenlőségjelet tenni. Ezt maga Alekszandr Szolzsnycin volt elítélt, orosz író is kihangsúlyozta:

„A kommunistáknál kártékonyabb és veszélyesebb embertípust még nem produkált a történelem. Cinizmusuk, szemtelenségük, hataloméhségük, gátlástalanságuk, rombolási hajlamuk, kultúra- és szellemellenességük elképzelhetetlen minden más, normális, azaz nem kommunista ember számára. A kommunizmus nem ismeri a szegényt, az emberi méltóságot, és fogalma sincs arról, amit a keresztény etika így hív: lelkiismeret. A kommunista eltorzult lélek, egészséges szellemű európai ember nem lehet kommunista. Nincs olyan vastag bőrt igénylő hazugság, amit egy kommunista szemrebbenés nélkül ki ne mondana, ha azt a mozgalom érdeke vagy az elvtársak személyes boldogulása úgy kívánja.”

A családjuktól elszakított, a kegyetlen pusztulásra ítélt lágerlakóktól úgyszólván mindent elvettek, de hitüket mégsem tudták megtörni, hiszen Istenre bízták sorsuk alakulását, az elcsigázottak Istenhez fohászkodtak haláluk órájában, a borzalmakat túlélők Istentől várták a szabadulást. Íme néhány strófa *Istenhez fohászkodva...* című gyűjteményemből. (Intermix Kiadó, Ungvár, 1992)

„Vér folyik a csákány nyelén,/ A lágerista csak „Davaj!”/”Előre” – még sötét van./ Csak a halál muzsikál felettünk.” (Gaál Sándor: *Hó szállong az Orsa felett*, 1945.)

„Fogolytábor bús lakói fáradt emberek,/ Valamennyi otthonáról gondol, kesereg,/ Fájó sóhajunk az égig felér;/ Odahaza az asztalon van-e most kenyér;/ Nem nélkülöz-e a hű asszony, a kedves gyerek;/ Tudnak-e még mosolyogni otthol a szemek.” (Fogolytábor bús lakói... Szerzője ismeretlen, 1946)

„Hozzád fohászkodom, drága jó Istenem,/ Segíts meg még egyszer innen hazatérnem./ Segíts meg, hogy lássam még egyszer gyermekem,/ Kedves jó szüleim meg a feleségem.” (1946. Szerzője ismeretlen)

„Azt írták a donbászi vidékről,/Véresen ment le a nap az égről,/De sok vér folyt az idegen földre,/ de sok bányász aludt el örökre.” (Fogolyének, Szerzője ismeretlen. 1947)

„Nem félünk a szenvedéstől,/Nem félünk a kínzásoktól,/Nem félünk a börtönök-től,/ Nem félünk a haláltól...” (Fedák László: *A kolimai magyar rabok hitvallása*, Kolima, 1950)

„Gondolatban írok./ Az ör ide lásson!?! Emlékezetemben/ tartom az írásom.” (Balog Sándor, *Kemény, konok ember...*)

Lelki aspektusból nézve, hatvanöt évvel ezelőtt az élniakarás irattatta velük a szolyvai, szabbori és más gyűjtőlágerekben, a Gulág munkatáboraiiban azokat a lágerimákat, lágerleveleket, amelyekben napi fohászaikat fogalmazták meg, okulás-ként a jövő nemzedék számára is.

Az alább közölt motívumcsoportokat az *Istenhez fohászokodva...* című gyűjteményből (Intermix Kiadó, Ungvár, 1992.) válogattuk

I. Fohászokodás Istenhez:

- „...Adjon a jó Isten mindnyájatoknak erőt, egészséget...” (Turda-level)
- „... hátha megsegít a jó Isten, hogy még élhetek...” (Turda-level)
- „... a jó Isten... csak öbönne bizhatunk, ő segíthet rajtunk, ha erős hittel bizunk benne...” (Turda-level)
- „... a jó Isten adjon Nektek mindnyájatoknak elviselhető, kellemes karácsonyi ünnepeket...” (Badzej-level, 2)
- „... Ha a jó Isten is úgy akarja, okosan élve meg fogjuk tudni tartani egészségünket...” (Badzej-level,2)
- „... Adja azonban a jó Isten ... mégiscsak kikerülhessünk” (Badzej-level, 2)
- „...Hála Istennek egészséges vagyok...” (Badzej-level, 3)
- „... a jó Isten erőt adjon nekünk...” (Badzej-level, 4)
- „...vezéreljen bennünket a jó Isten...” (Badzej-level, 4)
- „...bár adná az Isten ... szeretnék már hazamenni” (Badzej-level, 5)
- „... Isten vele, édes, drága, jó Anyukám...” (Badzej-level, 5)
- „... Hála Istennek, egészséges vagyok...” (Nagy-level, 7)
- „... Ha Isten megsegít, ... hazakerülök...” (Nagy-level, 7)
- „... Aldja meg őket a Mindenható...” (Nagy-level, 7)
- „... Óh Istenem, kérlek, töröld el bánatom...” (Ferenc verses levele, 9)
- „... Sírva kérjed a jó Istent, hozza haza fiadat...” (Fedák verses levele, 11)
- „... Majd megsegít az Isten...” (Varga-level, 12)
- „... tessenek Mind imádkozni, hogy... hazakerülhessünk és viszontláthassuk egymást”

II. Imádkozás a családjért, hozzátartozókért:

„... áldja meg a jó Isten, drága jó Anyukámat, az egész kis családomat...”
(Badzej-levél, 5)

„... Minden nap... Imádkozom Értetek, kis kápolna van itt, abban oltárkép, mely
elém varázsolja a Ti képeteket...” (Badzej-levél, 4)

„... imádkozzanak érettem, hogy hazamehesek dolgozni a családjáért” (Badzej-
levél, 5)

„... sokat imádkoztam érte...” (Badzej-levél, 6)

„... imádkozott fiádjáért...” (Fedák-verseslevél, 11)

III. Megszólítások:

„Kedves családom és kedves édesanyám” (Turda-levél, 1)

„Kedves feleségem” (Turda-levél, 1)

„Kedveseim!” (Badzej-levél, 2)

„Kedves jó Anyukám” (Badzej-levél, 2)

„Drága édes kis Lelkem, Olgicám” (Badzej-levél, 2)

„Szeretett gyermekeim” (Badzej-levél, 2)

„Kedves jó Anyuka és Apuka” (Badzej-levél, 2)

„édes Olgicám, aranyos gyermekeim” (Badzej-levél, 3)

„kedves jó szüleink és Mind, Ti kedveseim!” (Badzej-levél, 3)

„Drága jó Anyukám” (Badzej-levél, 3)

„Kedves jó Szüleim” (Badzej-levél, 4)

„Olgicám édes! Drága kicsi lelkem!” (Badzej-levél, 4)

„Drága jó Édesanyám, Öcsém és Húgom!” (Nagy-levél, 7)

„Drága Édesanyám” (Nagy-levél, 7)

„Kedves Boris rokon” (Ferenc-verseslevél, 8)

„Szeretett, kedves, drága, jó Édesanyám!” (Varga-levél, 12)

IV. Búcsúzás, üdvözlés:

„... szeretettel csókol mindenkit, kézcsókját küldve... szeretettel: Pali” (Badzej-
levél, 2)

„... Mindenkit sokszor csókolok...” (Badzej-levél, 3)

„...sokat gondolok Rátok, a mielőbbi viszontlátásig, maradok szerető férjed: Pali”
(Badzej-levél, 3)

- „... Szeretettel küldöm csókjaimat és áldásaimat! (Badzej-levél, 3)
 „... maradok forrón szerető férjed, imádó apucitok az öregek tisztelő veje: Pali” (Badzej-levél, 4)
 „... Ezerszer csókolja és áldását, köszönetét küldi szerető, hálás fia: Pali” (Badzej-levél, 5)
 „... Milliószer csókolom Édesanyámat... szerető fia: Jenő” (Nagy-levél, 7)
 „Minnél előbbi otthoni vizontlátás örömeiben sokszor csókolom szeretett szüleimet és testvéreimet. Öcsi” (Varga-levél, 12)

V. Állat-motívumok:

- „... Szinte nem tudtuk már mire vagyunk különbe az állatnál” (Hatodik levél)
 „... hol van a határvonal az ember és állat között...”(Hatodik levél)
 „... megmutatta a nagy titkot, az emberbaromban az isten arcát...” (Hatodik levél)
 „... legalább csak olyan lenne a kosztunk, mint otthon a kijáró disznóknak...” (Nagy-levél, 7)
 „... Ártatlan vagyok, akárcsak a madár...” (Ferenc-verseslevél, 9)

VI. Reménytelenség:

- „... kifognak bennünket engedni, de ezt nem igen érjük meg...” (Badzej-levél, 2.)
 „... De a végzet ezt így rendelte el és bele kell nyugodnunk határozatába, bár a jövőnk teljesen ismeretlen” (Badzej-levél, 5)
 „... végelgyengülésben elhunyt, szép halála volt...” (6 levél)
 „... de még boldogabb, aki meghalt...” (hatodik levél)
 „... hogyan kerülök haza...” (Badzej-levél, 5)

VII. Kitartás, remény:

- „... most csak az a fontos, hogy kitartsunk... életkedvünket megőrizzük...” (Badzej-levél, 5)
 „... ilyen családjáért érdemes szenvedni...” (Turda-levél, 1)
 „... táplálom hitemet...” (Turda-levél, 1)

„... *mostmár egészen jól megy sorunk...*” (Nagy-levél, 7)

„... *sokszor reményünk nagyobb, máskor kisebb...*” (Badzej-levél, 2)

Egyes lágerek levelek, verses imák szerzőire már a túlélők sem emlékeznek. Gondoljunk arra, hogy a 17-18 esztendősen elhurcolt túlélők, ha még élnek, már 83-84 évesek. Több írásos emlékek sikerült azonosítani alkotóját. Személyesen ismertem olyan túlélő rímfaragókat, akik gondolatban írták, és emlékezetükben őrizték meg verseiket, amelyeket hazatértük után rögzítettek papíron, amelyekben megrázó drámaisággal ábrázolják a lágerelet körülményeit, keserű iróniával a foglyok szenvedéseit, továbbá hírt adtak a különböző nemzetiségű rabok igazi lágerebeli összetartásáról is.

Amíg a lágerekben ezerszámra pusztultak „a nép ellenségei”, közöttük az anyaországi és a kárpátaljai magyarok is, addig idehaza diadalmenetben épült a „sztálini szocializmus”, „hurrá–legények” harsogtak taktusra nagy tirádákat, egymást túllícitálva égig magasztalták, istenítték a nagy Sztálint, a XX. század legkegyetlenebb népirtóját.

A deportáltak és a politikai foglyok utolsó csoportjai Sztálin halálát követően, az 1955-ben kiadott amnesztiarendelet értelmében térhettek vissza. Különböző veszteséglista és -mérleg készült, egy biztos, hogy a Gulág lágereiben többen haltak meg, mint a harctereken. Akik kitartóan hittek a túlélésben, azok a fizikai halált is legyőzték. Az eddig összegyűjtött és elemzett lágereimákban, levelekben, rímes költeményekben és énekelt versekben ezrek fájdalma, napi halála fogalmazódik meg. A mának, a holnapnak címzett üzenetértékű végrendeletek ezek, ahogy az az egyik versajánlásban áll: „... *Magyar fiúk, magyar lányok, dobogjon a szívetek, / Ha e könyvet olvassátok, e gyászos történetet. / Terjesszétek azt firól fira e gyászos esetet, / Hogy még unokáitoknak vésődjön emlékezetökbe!*” (Barta Károly: 1944 november havában. 1946–1947)

Az érzelmileg telített strófaból, szavakból tengernyi szenvedés olvasható ki. E szenvedésre épült az Istenhez fohászok hite, apáink hite. Ez táplálja ma a mi hitünket is, erőt ad nekünk a fennmaradáshoz, nyelvünk és kulturánk fel nem adásához... Isten minket úgy segéljen!

DUPKA GYÖRGY